

ДРЕВНИТЕ КУЛИ И ПОРТИ НА СОФИЯ

ЗА КАКВО РАЗКАЗВА ЕДНА КРЕПОСТНА СЕНА? ● „ДОБРА СПОЛУКА“ ЗА
ПРИЯТЕЛИ И НЕПРИСТЪПНОСТ ЗА ВРАГОВЕТЕ ● ОБЕДИНЕНИТЕ УСИЛИЯ
НА АРХЕОЛОЗИ И СТРОИТЕЛИ

Повече от дванадесет столетия крепостните стени на София са били защитата и лицето на града. Те посрещали и изпращали мирните гости с хубавите думи „Добра сполука“, изчукани на камък над портите. Но се превръщали в непреодолима преграда за неприятеля.

Дългата история на софийската крепост започва в края на II век. Римската империя била заплашена от нашествията на племена със странни имена — костобоки, квади, маркомани... Някои от тях нахлували на юг от Дунава. По императорска заповед големите и важни градове били оградени със стени. За строежа на сердикийската стена разказват надписите, които тогава са били вградени над портите: „Добра сполука! Великите и божествени императори цезари Марк Аврелий Антоний Август, победител на германците, победител на сарматите, баща на отечеството, и Луций Аврелий Комод Август, победител на германците, победител на сарматите, дадоха в подкрепа на младата войска крепостни стени на града на сърдите, когато управител на провинция Тракия бе Азелий Емилиан...“

Стената обхващала едно правоъгълно пространство, което запазило големината си дълго след като първият укрепителен строеж не съществувал. Още тогава били определени местата на портите, разстоянията между кулите. Тази първа стена била изградена не само здраво, но и с красота и представителност, типични за строежите на второто столетие на римската империя. Над каменните покли се извисявала равна червена тухлена зидария. Портите се откроявали с каменната си белота, с богатата си архитектурна декорация. Те обръщали своите тържествени надписи към четирите посоки на света, на където извеждали главните улици на Сердика.

Днес местата на всички порти са известни. Едната от тях — източната, в подлеза пред Партиения дом — пропуска през прага си хората на двадесетия век. Другата западната, на улица „Трапезица“ — е голямото археологическо откритие на 1974 г. в София. Пак през миналата година бе уточнено мястото на южната порта — в застроената площ между бул. „Витоша“ и ул. „Цар Калоян“ близо до ул. „Алабин“. Следите на северната порта са установени под платното на бул. „Г. Димитров“, пред халите. Кога съвременна София ще отвори северната и южната порта — трудно е да се каже. Но надеждата за това е все още реална сега, когато градът все по-уверено усвоява своето подземно археологическо наследство. Възвръщат се вече към живот двете главни срещуположни порти — източната и западната.

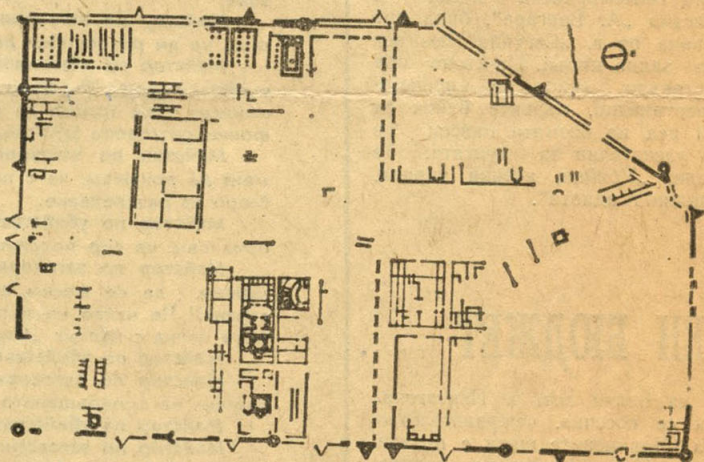
Крепостните стени на София многократно са били преизградени, удебелявани, поправяни. Стената, строена при Марк Аврелий и Луций Аврелий Комод, много скоро се оказала слаба за защитата на града. По нейното трасе след едно столетие била изградена друга. Каменни и тухлени пояси се редели на височина до 10—12 метра. Днес зидарията на тази стена може да се види в подлеза при източната порта, от вътрешната страна. Защото откъм през VI в. крепостта е обгърната от нов тухлен пояс. Заедно

то на нашия век върху западната порта е излян циментов под на мазетата на някакъв дом.

А край тези стени жителите на града са умирали за неговата свобода. Тук се е решавала неведнъж съдбата му.

Ще успее ли днешна и утрешна София да си възвърне следите на този величествен паметник на своята история?

Трасето на стената е известно. Както е показано на схемата. От източната порта в подлеза тя продължава на юг под сградата на

План на Сердика

с него се изграждат кули с остри върхове — триъгълни и цетоъгълни.

Зад защитата на тази крепостна стена живее и българският средновековен Средец. Наистина тя показва на пътника не първоначалния си безупречен градеж. Изкъртеното и от стенобитни машини лице е подзидано, къпено, лекувано от раните на много обсади. Но тя е все така непристъпна, дебела четири метра, а при портите и кулите, към които са долепени стълби — и до 6 метра.

Такава, като кален боец, крепостта на София посреща в края на XIV век нападенията на турците.

Софийската крепост и нейните защитници са се бранили три месеца — и не са били победени със сила. Преданното разказва, че софийци с измама са били принудени да отворят градските порти.

Още няколко десетилетия стени те са продължавали да се издигат около града, но вече не за отбрана, а като спомен от неговото минало. Дали това е накарало завоевателя да разпореди разрушаването на този огромен строеж? В XVI в. той вече не съществува. Но развалините му като белег на дълбока рана очертават линиите на някогашната непристъпна крепост на Сердика и Средец.

Животът стъпва върху тях. Едно жилище от XVI в. е построено върху източната порта. В начало-

Държавния съвет, през бул. „Стамболийски“ и достига в градинката пред хотел „Рила“. Оттам се чули на запад, през ул. „Цар Калоян“, под кино „Благоев“, под бул. Витоша“ и Съдебната палата до ул. „Лавеле“. На север от източната порта стената минава под сградата на Министерския съвет, сече ул. „Сердика“ и достига до мястото, където сега е запазена на открито североизточната ъглова кула. Оттук тя поема посока на запад, под кино „Севастопол“ под магазин „София“. В подземна зала е съхранена едната от кулите, които са защищавали северната порта. С една чупка под халите северната стена се свързва със западната, която върви по посоката на ул. „Лавеле“.

Тук сега археолози и строители трябва да обединят усилията си. Тук се разкрива най-дългият участък от крепостта — от ул. „Бобошево“ почти до ул. „Жданов“. Западната порта с две цетоъгълни кули, с кръгли кули, стълби, малки допълнителни врати — всичко това е в процес на разкриване и на включване в съвременния облик на българската столица.

Много други места от Софийската крепост ще бъдат разкрити и съхранени, но западната стена ще остане най-величественият и внушителен паметник, достигнал до наши дни от тази крепост, наричана непревземаема.

Ст. н. с. МАГДАЛИНА СТАНЧЕВА